

Muistelma.

Kuinka minä olin onnellinen toissapäivänä – sellaisia ajatuksia, sellaisia tunteita! Se oli kuin rusohohteinen unelma. Mutta vielä tänäänkin minä kuljen sen häikäisevässä valossa, melkein peljäten herääväni tympeään todellisuuteen.

Ja senvuoksi tahdon minä panna sen muistelman paperille, että se olisi siinä ikäänkuin tunnusmerkkinä vastaisten päivän varalle, jos unelma peittyisi unhon hautaan. Sillä muuten voisi käydä niin, että minä en enään uskoisi sen todellisuutta. Ellen tässä maailmassa enään kohtaa abotti Rafaelia, niin hän muistelossani voisi pukeutua jumalaistarun muotoon . . .

Se oli toissapäivänä kreivitär d'Iradiern luona, joka on äitini kaukainen sukulainen. Kreivittärellä oli torstaivastaanottonsa, ja koska Amelie-tädillä ja minulla on kunnia kuulua vakinaiisiin vieraisiin, olimme sinäkin iltana saapuvilla. Niitä iltoja emme milloinkaan laiminlyökään, sillä kreivitär on erinomaisen henkevä ja miellyttävä emäntä, ja hänen torstaivastaanottonsa ei ole mikään ikävä »salonki», johon kaiken maailman ylhäisö kerääntyy; päinvastoin ollaan aivan kuin perheen kesken. Vieraat ovat enimmäkseen samat: pieni seurue valistuneita miehiä ja naisia kaikki läheisiä ystäviä, joitten piiriin vastatullut harvoin pääsee pujahtamaan. Keskustelu koskee politiikkaa, taidetta ja kirjallisuutta, mutta enemmän kuitenkin uskontoa ja siihen liittyviä aineita. Kaikki olemme uskuntoon nähden olleet epäilijöitä – tai totuuden etsijöitä, kuten olemme nimittäneet sitä. Me olemme katsoneet karsaasti kirkkoa ja papistoa ja muutamat meistä ovat tutkineet hiukkasen spiritismia, mutta siitä huolimatta olemme nauraneet spiritisteinkin teatterimaisia istuntoja, emmekä ole saaneet ratkaistuksi elämän ongelmata . . . ennenkuin toissapäivänä . . . uskallanko lisätä sen?

Niinpä niin, aluksi herätti sekä hämmästyttä että hauskuutta, kun kreivittäremme viime torstaina heti kokoonnuttuamme korotti äänensä ja ilmaisi:

– Tänä iltana, ystäväni, saatte tehdä uuden tuttavuuden. Me olemme nyt niin kauvan panetelleet sekä pappeja että uskontoa, me olemme nyt niin kauvan laskeneet leikkiä näkymättömän maailman salaisuuksista, etten luule kenenkään meistä pahenevan, jos nyt saamme nähdä ja puhutella ihmistä, joka on niin hyvin toista kuin toistakin – sanalla sanoen: nuorta abottia.

– Nuorta abottia – alatteko tulla jumaliseksi, rouvani? – kuului ääni joukosta, mutta kreivitär virkahti heti leikillisesti:

– Rakas parooni, jo olisi aika niin hyvin teidän kuin minunkin.

– Mutta ken se sitten on? utelivat useat tunkien emäntämme tuolin ympärille. Ja minä muistan niin hyvin salaperäisen – ja samalla naurua herättävän – ilmeen hänen kasvoissaan, kun hän kertoi historian siitä hämmästyttävästä tuttavuudesta.

– Hän on aivan nuori mies, kaksikymmentäkuusi tai kaksikymmentäseitsemän vuotias luullakseni, – sanoi hän, – hän on aivan äskettäin ilmestynyt tänne Pariisiin, ja nyt jo on hänestä liikkeellä mitä omituisimmat huhut. Hän on pyhä, mutta siitä huolimatta oppinut mies, hän puhuu kaikkia kieliä ja sanotaan olevan etevä matemaatikko. Tämä kuitenkaan ei ole parhainta – tai pahinta. Ajatelkaas, ystäväni, hän parantaa sairaita, joita lääkärit ovat heittäneet, hän harjoittaa magnetismia, hypnotismia ja luoja ties mitä kaikkea – niin, vieläpä hänen väitetään seurustelevan kummitusten ja henkienkin kanssa . . .

Viimeisiä sanoja lausuttaessa useimmat meistä eivät voineet pidättää pientä ivanauraa. Sateli sanasutkauksia ja vaikea oli eroittaa mitä sanottiin.

– Luulenpa, että kutsutte meidät spiritistiseen istuntoon, rouvani!

– Vielä vai, hän on kai noita satanisteja, jotka etsivät onneansa vetoamalla toisten tuhmuuteen

. . .

– Tai sano pikemmin »prinssi Lucio» itse . . .

– Joutavia! Se on varmaan joku pappiparka, joka on auttanut jonkun vanhan, rikkaan tädin epäuskon eksymyksestä ja palkinnoksi pääsee tuota pikaa kuuluisaksi. Olen nähnyt sellaista ennen . . .

Minun on mahdoton muistaa mitä kaikkea sanottiin. En kuitenkaan tiedä, mikä lienee ollut syynä siihen ettei leikinlasku sinä iltana tuntunut yhtä virkistäväältä kuin tavallisesti. Ainakin minusta alkoi

asema käydä kiusalliseksi ja tuntui todellakin kuin jos ilma olisi kevennyt, kun herra d'Armand, jota me kaikki suuresti kunnioitimme, puuttui puheeseen. Vanha maalari, joka siihen asti oli istunut ääneti ja totisena, kysyi äkkiarvaamatta:

– Mutta tunneteko *te* sitten hänet, rakas kreivinna?

Hänen äänessään oli nuhdetta, joka heti sai toisten naurun vaikenemaan ja pani kreivittären kohteliaasti nyökäyttämään päätään vastaamaan:

– Vakavasti puhuen, ystäväni, hän on kaikin puolin kunnioitettava ihminen. Tahdoin ainoastaan huvittaa teitä kertomalla mitä huhu tietää. Mutta minä olen todellakin itse kerran nähnyt hänet. Se oli herttuatar M:n luona. Tunnettehan hänet? se nuori leski, joka aikoo mennä luostariin – abotti Rafael oli siellä ja selitti hänelle kaunopuheliaasti, että se olisi mielettömin teko, johon hän voisi ryhtyä . . .

– Mitä sanottekaan! – keskeytti joku äänellä, joka ilmaisi meidän kaikkien hämmästyksen, – eikö hän sitten olekkaan katolilainen, teidän abottinne?

– Totta kai hän katolilainen on – kiiruhti emäntämme vastaamaan, – mutta sanoinhan että hän on eriskummallinen ihminen. Hän selitti herttuattarelle, että hän menettelisi pelkurimaisesti, heittämällä velvollisuutensa sisarena – tiedättehän että hänellä on pieni ihastuttava 12 vuotias sisar . . .

– Juuri niin sanon minäkin – puuttui vanha maalari puheeseen, – se oli erinomaisen viisas neuvo, erilainen pappein neuvoja ylimalkaan ja ansaitsee senvuoksi sitä suurempaa tunnustusta. Niin, minä myönnän, ystäväni, että abotti Rafael ei ole minulle kokonaan vieras, ja jos haluatte kuulla minun arvosteluni hänestä, niin tahdon ainoastaan toistaa mitä ystävämme Doinel kerran lausui aivan ylimalkaan: »meidän katolisella uskonnollamme on yksi etu: se luopi personallisuuksia.»

Huomio kääntyi nyt kunnianarvoiseen taiteilijavanhukseen ja pyydettiin häntä kertomaan enemmän. Mutta hän vain pudisti päätään ja vastasi hienolla hymyilyllään:

– Arvostelkaa itse, arvostelkaa itse, hyvät naiset ja herrat. Abotti Rafael tulee kaiketi kohta. Mihin aikaan lupasi hän tulla, rouva kreivitär?

– Vai niin, tekin tunnette sen omituisuuden hänessä, herra d'Armand. Kun minä herttuattaren luona pyysin häntä käymään luonani ja ilmoitin hänelle, että olin tavattavissa jokatoinen torstai-ilta 8-1, sanoi hän minulle hyvin juhlallisesti, että hän tulisi kl. 10 tänä iltana . . . ja ellen erehdy, on hän nyt täällä, lisäsi hän kiireesti, kun askeleita kuului viereisestä huoneesta.

Siinä tuokiossa veti palvelija oviverhon syrjään ja ilmoitti:

– Abotti Rafael.

Kaikkein katseet kääntyivät oveen, ja minä tunnustan että sydämeni tykytti jännitetystä odotuksessa.

* * *

Mitä toiset ajattelivat, kun vasta saapunut vieras kävi sisään, sitä en tiedä, mutta minut valtasi äkillinen väristys, aivan kuin näkymätön kohtalo uhkaavana olisi tullut vastaani. Kerran ennen elämässäni olen kokenut samaa vavistusta – silloin kun isäni kuoli ja minulle äkkiä selveni, että uusi ajanjakso elämässäni oli alkanut. Mutta levottomuuteni tällä toisella kertaa oli jos mahdollista suurempi – vaikka lyhytaikaisempi – sillä minä en voinut selittää sen syytä.

Ja kuitenkin nuorena abotti Rafaelissa ei ollut mitään peljättävää. Koko hänen olentonsa henki päinvastoin hyvyttä ja kärsivällisyyttä ja rauhaa – niin, kuinka voinen luoda kuvan hänestä?

Keskikokoinen mies, jonka käytös oli luontevaa ja hillittyä. Kasvot, joitten ilme muistutti lasta tai enkeliä – niin ne säteilivät sisäistä iloa ja vakaavuutta. Kun hänen katseensa sattui silmääni, oli kun päivänsäde olisi minua lämmittänyt kuitenkin huikaisematta. Oliko hän kaunis? Sitä en tiedä. Ken huomasi ulkonaisia piirteitä?

Nyökkäyksellä tervehdittyään koolla olevaa seuraa, kävi hän suoraan kreivitär d'Iradiern tuolin luo ja sanoi kohteliaasti kumartaen:

– Anteeksi, rouvani, että myöhästyin muutamia minuutteja; en voinut auttaa sitä.

Kesti hetkisen, ennenkuin kreivitär ennätti voittaa hämmästyksensä tästä harvinaisesta tervehdyksestä.

– Meidän piireissämme, rakas herra abotti, ei olla niin täsmällisiä kuin te näytte pelkäävän, vastasi hän sitten hymyillen ja lausui toivonsa saada esittää hänet läsnäoleville.

Minä luulen, että abotti Rafael voitti kaikkien sydämmet. Ainakin tuntui ilmassa, että hän oli tullut vetovoiman keskipisteeksi. Muuten oli koko hänen olentonsa sellainen, ettei hän voinut näytellä sivuhenkilön osaa. Hänen paikkansa oli kunniaistuin. Ja kuinka vaatimaton hän kuitenkin oli!

Kun esittely oli ohi, kääntyi hän meihin kaikkiin yhteisesti ja lausui suurimmaksi hämmästyksekkömme totisella, melkein surullisella äänellä:

– Anteeksi, hyvä herrasväki, mutta minä näen kasvojenne ilmeestä, että te olette puhuneet minusta ja että te olette kuulleet niitä huhuja, jotka, ikävä kyllä, ovat liikkeellä minusta ja jotka osittain ovat vääriä, osittain liioiteltuja. Minä en harjoita magnetismia enkä hypnotismia ja vielä vähemmän seurustelen aaveitten kanssa. Tosi on, että minä tunnen muutamain yrttien parantavan voiman, jota lääketiede vielä ei ole keksinyt, mutta mikään varsinainen tautien parantaja minä en ole. Kymmenen vuotta olen elänyt Pariisissa tulematta huomatuksi enkä tiedä, minkävuoksi huomio nyt yhtäkkiä on kääntynyt minuun. Minä olen vähäpätöinen yksineläjä, joka lohdutan sairaita ja väsyneitä ja hoidan opinnoitani.

Nämä abotti Rafaelin sanat saivat meidät toisaalta hämillemme, toisaalta vaikuttivat ne vapauttavasti miehevällä suoruudellaan. Minä tunsin kuinka ne leijailivat sydämeeni ja valloittivat sen. Kenkään ei enään ajatellut pilantekoa ja lämminsydäminen emäntämme lausui – melkein nöyrästi:

– Abotti Rafael, teidän puheenne saa minut häpeään. Minä olin todellakin niin ajattelematon, että äsken rupesin huhujen häijyn hengettären tulkitsijaksi. Ellei arvoisa ystävämme, herra d'Armond, olisi esiintynyt puolustajananne niin olisi kunnianne kenties tullut tahratuksi naisen varomattomista sanoista . . .

Tässä huomautti rehellinen vanha taiteilija, että kreivitär kainoudessaan unohti, että hän itse korjasi aikaisemmat lausuntonsa kertomalla käynnistään herttuatar M:n luona, jossa hän tuli tuntemaan herra Rafael'in.

Kreivitär oli vastaamaisillaan, kun nuori abotti taas virkkoi tyynellä, miellyttävällä äänellään:

– Älkää tunteko minua väärin, sanoi hän, – minä en suinkaan ole arka persoonallisesta kunniaistani, mutta minä rakastan totuutta. Seuraelämän vaatimukset ovat minulle kokonaan vieraat, enkä voi esittää ajatuksiani siinä muodossa, johon teidän piireissä on totuttu. Mutta minä olen tehnyt surettavan kokemuksen, kokemuksen, joka koskee teidän kantaanne kirkkoon ja uskontoon nähden. Teidän silmissänne on luonnotonta ja epäilyksen alaista, jos ihminen ei ole epäilijä ja pilkkaaja. Te olette älykkäitä miehiä ja naisia ja te olette ulkona maailmalla oppineet halveksimaan uskoa, jonka sanotte olevan vain unijuomaa sivistymättömille ja tietämättömille. Minkätähden? Koska te väitätte ettette ole missään nähneet toteutuneena sitä elämää, jota niin mahtavasti saarnataan ja saarnataan . . . Mutta se on erehdys. Ja syvällä sisimmässänne tunnette te paljaan ajallisen elämän epätoivoisen tyhjyyden. Te sanotte etsivänne totuutta, mutta ette löydä sitä mistään. Te olette oikeassa. Te ette ole sitä löytäneet, ja minä sanon teille: te ette milloinkaan tule sitä löytämään – sillä keinoin, sillä teidän etsimistapanne on väärä. Te etsitte todellisuutta harhakuvain keskeltä, te haette näkymätöntä aineellisista esineistä, te hapuilette todellista elämää sieltä, missä se ei milloinkaan ole tavattavissa. Ja kuitenkin vaadittaisiin teiltä vain pientä ponnistusta voidaksenne selvittää ongelman. Teillä on itsellänne kädessä kynttilä, joka voisi valaista tienne, omassa hengessänne piilee avain, joka voisi avata teille totuuden pyhätön ovet. Eikö olisi viisaampaa sytyttää kynttilä kuin hapuilla pimeässä, ja etsiä todellisuutta siitä ainoasta, mistä se on löydettävissä: näkymättömästä?

Abotti Rafael vaikenä, mutta kenkään ei vastannut sanaakaan. Meidän piirissämme ei ollut alakuloisuutta, mutta me olimme kaikki hämmästyksissämme: ei kenkään ollut milloinkaan puhunut meille niin suoraa kieltä. Sitäpäitse se tuli niin äkkiaarvaamatta. Abotti katsahti seuraa ja jatkoi puhettaan meidän kuunnellessa jännitettyllä tarkkuudella:

– Elämä on liian lyhyt – alkoi hän hymyillen – tuhlataksemme sitä tyhjään lörpötykseen. Tahdon senvuoksi sanoa teille suoraan, mitä näen ja ajattelen. Ei kenkään teistä ole onnellinen, sillä te ette elä todellista elämää. Te etsitte huvituksia ja nautintoja, te etsitte kunniaa ja rahaa, te kulutatte ajan yhtä älykkäällä kuin tyhjänpäiväisellä keskustelulla. Ja todellinen elämä kulkee ohitsenne teidän huomaamattanne sitä. Jos se joskus koskettaa teitä, jos teitä kohtaa joku suru, sanokaamme jonkun rakkaan henkilön kuolema, kova tauti tai omaisuutenne menettäminen, silloin joudutte epätoivon valtaan ja olette menettämäsillänne järkenne . . .

Hyvä Jumala! Ja mikä autuus kuitenkin onkaan varattuna jokaiselle meistä, mikä elämä runsasta riemua aamusta iltaan! Usko teiltä puuttuu – se ivaamanne usko. Ihminen ei voi elää uskoa vailla; hän kaihoaa sitä, hän janoo sitä, hän näantyy sen puutteessa, hän etsii sitä tietämättäänkin . . .

Hänen äänensä värisi liikutuksesta. Se oli kuin rakastavan isän varoitusta, ja minä olen varma siitä, ettei kukaan epäillyt hänen sanainsa totuutta. Hän herätti vastustamatonta luottamusta, oli kuin me olisimme saaneet hänen voimaansa ja tulleet osallisiksi hänen uskostaan.

– Ja se usko – jatkoi hän – josta minä puhun, ei ole monimutkaista jumaluusoppia, vaan se yksinkertainen usko, joka teillä oli lapsuudessanne – usko hyvän ehdottomaan valtasuuruuteen . . . Älkää hämmästykö; se oli lapsuutenne usko, ja se on ainoa usko, joka voi tehdä ihmisen onnelliseksi. Te sanotte: kokemus! Mikä kokemus? Te ette ole tehneet sellaista kokemusta, joka kieltäisi hyvän. Vai eikö se ole hyvää, joka työntää tikarin omaan itsekkäisyyteemme? Oi, meidän ei tule sanoa: sen ja sen näköinen on hyvä oleva, vaan meidän on etsiminen sitä omasta povestamme. Siellä se on. Sieltä te löydätte sen, ja sieltä se pääsköön ilmoille. Te olette sen tarpeessa. Ettekä ainoastaan te itse, vaan teidän lähin ympäristönne on sen tarpeessa, koko maailma odottaa niitä ihmisiä, jotka täyttävät velvollisuutensa rakkaudessa. Teidän elämäntehtävänne on uskoa hyvää itsessänne. On olemassa tuhansia, jotka näkevät nälkää jokapäiväisen leivän puutteesta, on olemassa tuhansia kellarikerroksissa, ullakkohuoneissa, vankiloissa, jotka isoovat ystävällistä ja lempeätä sanaa – niin, kenties teidän omassa ympäristössänne on henkilöitä, joita olette laiminlyöneet rakastaa ja palvella – oi, kaikki teidän oma kärsimisenne johtuu siitä, ettette jaa toisille omaa hyväänne . . .

Emme enään istuneet uhkeasti sisustetussa salissa, emme enään olleet vieraisilla henkevän kreivittären luona, emme enään olleet seura hienosti sivistyneitä epäilijöitä ja ivailijoita vuosisadan lopulla . . .

Ei, me istuimme kirkossa korkeine holvikaarineen, palavine vahakynttilöineen, suitsutuksineen, kuorolauluineen ja pauhaavine urkuineen. Ja me olimme pieniä lapsia, jotka polvistuimme äitimme vieressä, rukoillen syvällisen hartaasti, tuntien tuntemattoman jumalan läsnäolon . . .

Ken oli se mies, joka lannisti meidät niin kokonaan, joka sai esiin, mitä sisimmässämme oli parhainta ja salatuinta, joka herätti muistoja, mitkä saivat silmämme kyyneliin? Oliko hän kuolevainen niinkuin me, vai oliko hän korkeampain maailmain lähettiläs? Minussa tapahtui jotain omituista. En jaksanut hillitä sitä tunnetta, joka valtavasti paisutti poveani. Sen täytyi päästä ilmoille, ja vaikka ääneni vapisi niin, että töin tuskin sain sanat suustani, lausuin päättävästi:

– Minä näen elämäni turhamaisuuden . . . ja minä olen kauvan aavistanut sen. Minä olen pettänyt itseäni ja teitä toisia. Minä olen nyt kolme vuotta surrut äitiäni ja hänen muistonsa on minulle kallis. Mutta minä olen kauvan tuntenut, että minulla voisi olla jotain parempaa tehtävää maailmassa, ja onpa kuin äitini vielä eläisi ja kuiskaisi minulle, että minä en saisi hukata aikaa . . . Mutta minä olen pelännyt loukkaavani soveliaisuutta ja minä olen vain naisraukka, joka en keksi mitään . . . Mutta nyt minä uskon Jumalaan . . . ja kenties hän sanoo minulle, mitä minun on tekeminen . . .

En muista niin tarkoin sanojani, mutta äkkiä minä ratkesin itkuun. Minua oli katseltu ja kuunneltu sanattomalla hämmästyksellä, mutta en usko heidän pitäneen minua sairaana tai mielipuolena, sillä kreivittärenkin silmät olivat kyyneleiset, kun hän tuli luokseni ja suuteli minua rauhoittaakseen tunteitani. Abotti Rafaelkin nousi paikaltaan ja läheni minua. En kykene kuvaamaan hänen kasvoinsa ilmettä ja hänen äänensä sointua kun hän laski kätensä pääni päälle ja kuiskasi:

– Jumala siunatkoon teitä.

Minä rauhoituin heti ja huudahdin iloisesti:

– Tästä illasta tahdon alkaa uutta elämää!

– Sisimmässä itsessään – sanoi abotti kääntyen kaikkiin läsnäoleviin – on ihminen pelkkää hyvyttä, puhtautta ja rakkautta, siellä hän on Jumala. Uskokaa siihen Jumalaan, niin te saatte elää.

Sitten hän kumarsihe ja poistui yhtä äkkiä, yhtä odottamatta kuin koko hänen esiintymisensä oli ollut.

Mutta hänen jälkeensä jäi ihmeellinen sopusoinnun tuoksahdus. Enkeli oli leijailut huoneen lävitse. Hänen sanansa ja hänen olentonsa oli aukonut sisimmät syvyytemme. Kaikki sydämmen virtain sulut murtuivat ja sielumme syvimät virtasivat esille. Vasta sinä iltana opimme tuntemaan toisemme. Oli kuin olisimme riisuneet pois personalliset kuoremme ja näyttäytyneet toisillemme elävinä, kärsivinä ihmisinä. Ja kuinka onnellisiksi tunsimme itsemme kuitenkin! Ei kenkään ajatellut että hän paljasti itsensä, kaikki tunsimme vain ihmeellistä vetovoimaa toisiamme kohtaan, sydämmellistä yhteyttä, joka sulatti pois kaiken kankeuden. Me ripitimme itsemme toisillemme. Siinä tuli tietäväksi kuinka useimmat meistä huolettoman pinnan alla olivat salanneet raskasmielisen ja rauhattoman olemuksen – kuinka he olivat luulleet löytäneensä ainoastaan uudelleen pettyäkseen, kuinka he olivat kyllästyneet elämään . . .

Ja kuitenkin luulin ymmärtäväni paremmin kuin milloinkaan ennen, että jokainen heistä kaikesta huolimatta pohjiltaan oli jalo ihminen . . . Kuinka onnellisilta tuntuivatkaan etupäässä vanha maalari ja rakas Amelie-tätini! Herra d'Armand, jonka kunnianarvoisaa ja sävyisää olentoa me aina olimme ihailleet, näytti omaavan uskonnollisen vakaumuksen, jonka olemassa oloa ei kenkään meistä ollut aavistanut. Ja hyvä tätini, joka muuten on lahjakkaampi sydämmensä kuin päänsä kyvyiltä, puhkesi monasti lapselliseen riemuun:

– Sisimmässäni, tiedättekö, en ole milloinkaan lakannut uskomasta Jumalaan ja rukoilemasta häntä, ja nyt minä olen niin iloinen, niin iloinen saadessani tunnustaa sen . . .

Niinpä sinä olet vain muistelma nyt enään, sinä elämäni suuri ilta! Mutta olethan sinä suonut minun katsahtaa todelliseen elämään, olethan sinä antanut minulla uskon, – niin, minä rohkenen käyttää sitä sanaa – uskon, jonka toivon saavani alati omistaa . . .

Pekka Ervast.